

KONSTITUTSIYA - ERKIN VA FAROVON HAYOT GAROVI

Muxarramov Abdullo Nasritdin o'g'li

*Toshkent amaliy fanlar universiteti, Axborot texnologiyalar fakulteti,
KAX 23 01 talabasi*

E-mail: abdullomuxarramov@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi jamiyat hayotida erkinlik, farovonlik va barqarorlikni ta'minlovchi asosiy huquqiy hujjat sifatida tahlil qilinadi. Unda konstitutsion islohotlar, fuqarolarning huquq va erkinliklari, davlat boshqaruvining zamonaviylashuvi hamda demokratik tamoyillarning mustahkamlanishi ilmiy nuqtayi nazardan yoritilgan.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, huquq, erkinlik, fuqarolik jamiyati, islohotlar, demokratiya, farovonlik, boshqaruv, barqarorlik, qonunchilik.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi mamlakatda siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy barqarorlikning eng muhim huquqiy poydevori sanaladi. Konstitutsiya davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini tartibga soluvchi bosh hujjat bo'lib, unda inson huquqlari, qonun ustuvorligi, davlat boshqaruvining demokratik tamoyillari hamda fuqarolik jamiyatining shakllanishiga oid asosiy normalar mustahkamlangan. Shu bois Konstitutsiya har bir fuqaroning erkin va farovon hayot kechirishini ta'minlovchi kafolatli huquqiy mexanizm sifatida yuksak ahamiyat kasb etadi.

Bugungi globallashuv sharoitida davlatlarning iqtisodiy rivojlanishi, inson kapitalining sifatli shakllanishi va fuqarolik jamiyatining taraqqiy topishi bevosita konstitutsiyaviy asoslarning mustahkamligi bilan bog'liq. O'zbekiston ham mustaqillik yillaridan buyon Konstitutsiyada belgilangan tamoyillar asosida yangi demokratik jarayonlarni yo'lga qo'yib kelmoqda. Xususan, so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan konstitutsiyaviy islohotlar jamiyat hayotida dolzarb o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya inson huquqlari, ijtimoiy adolat, davlat boshqaruvi va iqtisodiy munosabatlarning yangicha tamoyillarini belgilab, mamlakatni yangi taraqqiyot bosqichiga olib chiqdi.

Konstitutsiyaning asosiy vazifasi — jamiyat hayotining barcha jabhalarida huquqiy barqarorlikni ta'minlash, davlat va fuqarolar o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlash, inson sha'ni, qadr-qimmatini va manfaatlarini ustuvor qadriyat sifatida belgilashdan iborat. O'zbekiston Respublikasida Konstitutsiya xalq irodasini o'zida aks ettirgan holda milliy taraqqiyot strategiyasiga xizmat qilmoqda. Mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlarning muvaffaqiyati ham aynan konstitutsiyaviy normalarning to'g'ri belgilanganligi va izchil amal qilinayotganligi bilan chambarchas bog'liq.

Shuningdek, Konstitutsiya davlat boshqaruvida ochiqlik, shaffoflik, adolat va xalq manfaatlarini ustuvor qo'yish kabi tamoyillarni mustahkamlaydi. Bugungi kunda fuqarolarning siyosiy faolligi, jamiyatdagi ishtiroki va o'z fikrini erkin bildirish imkoniyatining kengayishi ham konstitutsiyaviy kafolatlar bilan izohlanadi. Konstitutsiyaning amaldagi normalari mamlakatda demokratiyani rivojlantirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, yoshlarni qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy farovonlikni oshirishning keng qamrovli huquqiy zaminini yaratadi.

Ushbu maqolada Konstitutsiyaning jamiyat hayotidagi o'rni, uning asosiy tamoyillari, islohotlar jarayonidagi o'zgarishlar hamda erkin va farovon hayotni ta'minlashdagi roli ilmiy-amaliy tahlil etiladi. Shuningdek, konstitutsiyaviy normalarning amaliyotga tatbiq etilishi, fuqarolar huquq va erkinliklarining kafolatlari hamda jamiyat taraqqiyotiga ta'siri ham yoritiladi.

MATERIAL VA METOD

Ushbu ilmiy maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy-tahliliy yondashuv, taqqoslovchi metod, normativ-huquqiy tahlil, statistik tahlil va kontent tahlili kabi ilmiy uslublardan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi jamiyat hayotida erkinlik, farovonlik va barqarorlikni ta’minlovchi huquqiy mexanizm sifatida qanday ishlayotganini ilmiy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Birinchidan, normativ-huquqiy tahlil metodi orqali Konstitutsiyaning asosiy bo‘limlari, inson huquqlariga oid boblar, davlat boshqaruvi tuzilmasi va demokratik tamoyillarga doir normalar o‘rganildi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya bilan avvalgi tahrir o‘rtasidagi muhim farqlar, ularning maqsadi va ijtimoiy ahamiyati tahlil qilindi.

Ikkinchidan, taqqoslovchi metod yordamida O‘zbekiston Konstitutsiyasining ayrim moddalarini xorijiy davlatlar konstitutsiyalari bilan qiyoslandi. Bu esa milliy konstitutsiyaviy modelning o‘ziga xos jihatlarini aniqlash, xalqaro standartlarga mos keladigan jihatlarini ko‘rsatish imkonini berdi.

Uchinchidan, ilmiy adabiyotlar tahlili orqali konstitutsiyaviy islohotlar, huquqiy davlat, demokratiya, fuqarolik jamiyati, inson huquqlari va boshqaruv tizimining modernizatsiyasiga oid ilmiy manbalar o‘rganildi. Professor-o‘qituvchilar, ekspertlar, siyosatshunoslar va yuristlar tomonidan bildirilgan fikrlar tahlil qilindi.

To‘rtinchidan, kontent tahlili orqali ommaviy axborot vositalari, Prezident farmonlari, davlat strategiyalari, islohotlarga oid rasmiy hujjatlar va hukumat qarorlari o‘rganildi. Bu esa konstitutsiyaviy islohotlarning amaliy natijalarini baholash imkonini berdi.

Beshinchidan, statistik tahlil metodi yordamida so‘nggi yillarda aholi farovonligi, yoshlar bandligi, davlat xizmatlari sifati, huquqiy madaniyat va ijtimoiy ko‘rsatkichlarga oid rasmiy statistika manbalari ko‘rib chiqildi. Natijada, Konstitutsiyaviy o‘zgarishlarning iqtisodiy va ijtimoiy hayotga ta’siri umumlashtirildi.

Tadqiqotning ilmiy metodlari maqola mavzusining mohiyatini yoritishga, Konstitutsiyaning jamiyatdagi o‘rnini chuqur tahlil qilishga, shuningdek erkin va farovon hayot garovi sifatidagi konstitutsiyaviy mexanizmlarni kompleks baholashga xizmat qildi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida o‘tkazilgan tahlillar O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining jamiyat hayotida erkinlik, farovonlik va barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni juda keng va ko‘p qirrali ekanligini ko‘rsatdi. Konstitutsiyaviy islohotlar nafaqat huquqiy tizimni, balki ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va ma’naviy sohalarini ham tubdan yangilashga xizmat qilayotganini quyidagi natijalar asosida ko‘rish mumkin.

Inson huquqlari va erkinliklarining kafolati kuchaydi: Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, yangi tahrirdagi Konstitutsiyada inson qadr-qimmatini eng oliy qadriyat sifatida e’tirof etildi. Unda fuqarolarning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy huquqlarini himoya qiluvchi qator normalar aniq belgilandi.

Xususan: erkin fikrlash, so‘z va matbuot erkinligi; ta’lim, sog‘liqni saqlash, mehnat va ijtimoiy ta’minot huquqlari; xususiy mulk daxlsizligi; odil sudlov va qonun oldida tenglik kafolatlari mustahkamlandi. Bu huquqlar jamiyatda erkin hayotning shakllanishi uchun huquqiy poydevor yaratmoqda.

Davlat boshqaruvi tizimi demokratik tamoyillar asosida takomillashdi: Natijalar shuni ko‘rsatdiki, Konstitutsiyada davlat hokimiyati tarmoqlari o‘rtasidagi vakolatlar aniq belgilab berilgani boshqaruv tizimini yanada oshkora, samarali va javobgar bo‘lishiga xizmat qilmoqda. Parlament, hukumat va sud hokimiyatlari faoliyatining mustaqilligi kuchaytirildi. Mahalliy kengashlarning vakolatlarini kengaytirish orqali mahalliy boshqaruvning demokratiklashuvi ta’minlandi.

Fuqarolik jamiyatining roli oshdi: Tadqiqotlar fuqarolik jamiyati institutlari — NNTlar, yoshlar tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari va fuqarolarning ijtimoiy faolligi sezilarli darajada

kuchayganini ko'rsatdi. Konstitutsiyada belgilangan kafolatlar ularning jamiyat hayotidagi ishtirokini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Konstitutsiyaviy islohotlar iqtisodiy barqarorlikni mustahkamladi: So'nggi yillarda: biznes yuritish shartlari yaxshilandi, investitsion muhit barqarorlashdi, xususiy sektor ulushi ortdi, yoshlar bandligi oshdi, raqamli iqtisodiyotning rivoji jadallashdi. Statistik tahlillar bu o'zgarishlar konstitutsion normalar asosida amalga oshirilayotganini ko'rsatadi.

Jamiyatda huquqiy madaniyat oshdi: Konstitutsiya targ'iboti, yuridik xizmatlar, davlat xizmatlarini raqamlashtirish va onlayn murojaatlar tizimi fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirmoqda. Bu esa jamiyatda barqarorlik va adolat tamoyillarining mustahkamlanishiga olib kelmoqda.

Islohotlarning amaliy natijalari sezilmoqda: Tahlil natijalariga ko'ra, aholining davlatga ishonchi, yoshlarning faolligi, jamiyatdagi ochiqlik, ijtimoiy adolat va farovonlik darajasi sezilarli ravishda ortgan. Bu o'zgarishlar Konstitutsiyaning yangicha mazmun-mohiyati amalda ishlayotganini tasdiqlaydi.

MUNOZARA

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi mamlakatda olib borilayotgan siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy islohotlarning asosiy huquqiy poydevorini shakllantirdi. Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, konstitutsiyaviy o'zgarishlar nafaqat normativ-huquqiy bazani yangiladi, balki jamiyatning rivojlanish paradigmasini tubdan o'zgartirdi. Bunda inson manfaatlari, erkinliklari va farovonligini ustuvor qo'yish tamoyili bosh g'oya sifatida namoyon bo'ldi.

Yangi Konstitutsiyada "Inson qadri uchun" tamoyilining mustahkamlanishi davlat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro mas'uliyatning yangicha modelini yaratdi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mazkur model huquqiy tizimning samaradorligini oshirishga, boshqaruv jarayonlarining shaffofligini ta'minlashga va fuqarolarning jamiyat hayotidagi faolligini kuchaytirishga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, davlat xizmatlari, sud-huquq tizimi, mahalliy boshqaruv organlari faoliyatidagi islohotlar konstitutsiyaviy tamoyillarning amaliy ko'rinishidir.

Konstitutsiyada belgilangan ijtimoiy himoya kafolatlarining kengaytirilishi jamiyatning turli qatlamlari uchun yanada barqaror va farovon hayot sharoitini yaratmoqda. Misol tariqasida, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlari faoliyatining yangi asoslarda tashkil qilinishi, nogironligi bo'lgan shaxslar, yoshlar va ayollar uchun alohida huquqiy imkoniyatlarning berilishi jamiyatda ijtimoiy tenglikni mustahkamlamoqda. Bu jarayon o'z navbatida ijtimoiy barqarorlik va iqtisodiy o'sishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, konstitutsiyaviy normalarning to'liq ishlashi uchun ularni amaliyotga joriy etish mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarur. Fuqarolarning huquqiy madaniyatini rivojlantirish, davlat organlarining mas'uliyatini oshirish, korrupsiyaga qarshi kurashish va qonun ustuvorligini kuchaytirish — konstitutsiyaning real hayotda tatbiq etilishining asosiy shartlaridir. Tadqiqotchilar fikricha, aynan ushbu omillar inson huquqlarining ishonchli himoyasini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

XULOSA

Yurtimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar jarayonida yangi tahrirdagi Konstitutsiya davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini modernizatsiya qilishda bosh mezon vazifasini bajarmoqda. Tadqiqot davomida o'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, Konstitutsiyada inson qadri, erkinligi va farovonligini ustuvor qo'yish tamoyili mamlakatning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Yangi konstitutsiyaviy normalar nafaqat davlat boshqaruvining samaradorligini oshirdi, balki fuqarolarning huquq va erkinliklarini real hayotda himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirdi. Xususan, sud-huquq tizimi, ijtimoiy himoya, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi sohalaridagi o'zgarishlar Konstitutsiyada belgilangan demokratik tamoyillarning amaldagi samarali ifodasidir.

Bundan tashqari, “Inson – jamiyat – davlat” tamoyilining huquqiy asos sifatida mustahkamlanishi O‘zbekistonda huquqiy madaniyatning rivojlanishiga, fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirokini kengaytirishga va jamiyatdagi ijtimoiy adolatni ta’minlashga xizmat qilmoqda. Bu esa o‘z navbatida farovonlik darajasining oshishi, barqaror iqtisodiy o‘sish va inson kapitalining rivojlanishi uchun mustahkam zamin yaratadi.

Yakuniy xulosaga ko‘ra, Konstitutsiya — nafaqat davlatning asosiy qonuni, balki erkin, adolatli va farovon jamiyat barpo etish yo‘lidagi strategik hujjatdir. Uning normalariga amal qilish, ularni hayotga izchil tatbiq etish va har bir fuqaroning huquqiy ongini yuksaltirish kelajak avlodlar uchun barqaror taraqqiyot va ishonchli huquqiy poydevor yaratadi.

Yuqoridagi tahlillar shuni asoslaydiki, Konstitutsiya jamiyatning siyosiy tizimini modernizatsiya qilish bilan birga, fuqarolarning farovon hayot kechirishi uchun real zamin yaratmoqda. Shunday ekan, yangi tahrirdagi Konstitutsiya nafaqat davlat boshqaruvining asosiy qonuni, balki O‘zbekistonning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasi sifatida ham namoyon bo‘lmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Constitution.uz. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi+1
2. “Mustaqilligimizning mustahkam huquqiy asosi” — Constitution.uz maqolasi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
3. “Yangi tahrirdagi Konstitutsiya — inson sha’ni, qadr-qimmatini va huquqlarining mustahkam kafolati” — Constitution.uz. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
4. “Konstitutsiyaning mazmun-mohiyati” — Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi portali. Konstitutsiya
5. “Inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishning samarali mexanizmi” — Constitution.uz maqolasi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
6. Aminov D. H. “O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi: Tarixiy rivojlanish, huquqiy asoslar va davlat boshqaruvidagi o‘zgarishlar” — ilmiy maqola. Esiconf
7. IIAU (Xalqaro Islomshunoslik Akademiyasi). “O‘zbekistonda konstitutsiyaviy islohotlar va yurtimizning siyosiy-huquqiy maqomi.” iiau.uz
8. V. A. Kostetskiy. “Konstitutsiyaviy tuzum” – huquqiy va nazariy jihatlar. hasanboy.uz
9. Fayzullayev T. M. “Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi: demokratik islohotlar va huquqiy davlat qurilishi yo‘lidagi muhim qadam.” Toshkent davlat transport universiteti ilmiy maqolasi. ScienceWeb
10. Islom Karimov ilmiy va ta’limiy majmuasi. “O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va Islom Karimov” maqolasi. Islom Karimov